

NASIONALE SENIOR CERTIFIKAAT-EKSAMEN
NOVEMBER 2021

AFRIKAANS HUISTAAL: VRAESTEL I

NASIENRIGLYNE

Tyd: 3 uur

100 punte

Hierdie nasienriglyne word voorberei vir gebruik deur eksaminatore en hulpeksaminatore. Daar word van alle nasieners vereis om 'n standaardiseringsvergadering by te woon om te verseker dat die nasienriglyne konsekwent vertolk en toegepas word tydens die nasien van kandidate se skrifte.

Die IEB sal geen gesprek aanknoop of korrespondensie voer oor enige nasienriglyne nie. Daar word toegegee dat verskillende menings rondom sake van beklemtoning of detail in sodanige riglyne mag voorkom. Dit is ook voor die hand liggend dat, sonder die voordeel van bywoning van 'n standaardiseringsvergadering, daar verskillende vertolkings mag wees oor die toepassing van die nasienriglyne.

AFDELING A   BEGRIP, TAAL EN STYL**VRAAG 1**

Resensie: "Briewe teen tirannie van die onmiddellike" deur Francois Bekker (Teks 1 in die Addendum).

- 1.1
- Hy skep eers konteks oor die aard van briewe en briewebundels.
  - Die resensient stel die genre aan die leser voor.
  - Hy gee 'n inleidende agtergrond tot die soort boek wat hy resenseer.

[Enige formulering wat hierdie insig suggereer, het die punt ontvang.]

- 1.2 Daar moet 'n komma tussen "verander" en "het" geplaas word. 'n Komma skei die twee gesegdes.

[Aanvaar alternatiewe formulerings en terminologie wat korrek is. Een punt vir die korrekte aanduiding van die fout; een punt vir die korrekte motivering.]

[Die fout is meestal korrek reggestel, maar die rede is selde korrek verskaf.]

- 1.3 1.3.1 Die [vokaalletter(s) in die] beklemtoonde sillabe word onderstreep.

[Indien die kandidaat nie spesifiek na die vokaalletter(s) verwys nie, maar slegs na die beklemtoonde sillabe, kan die punt steeds toegeken word.]

[Baie kandidate kan nie basiese vrae oor die woordeboekinskrywing beantwoord nie.]

1.3.2 Die neutrale, beskrywende betekenis "alleenheerser" word met 'n afkorting as "histories" aangedui – daardie betekenis word nie meer algemeen gebruik nie, soos uit die voorbeelde blyk.

[Baie kandidate het verwys na die feit dat die woord uit Grieks kom, wat nie korrek is nie; hulle het die afkorting (*hist.*) misgekyk of verkeerd verstaan.]

1.3.3 Metingskaal vir drie punte.

Verwagte inhoud:

Die kandidate kan skryf oor die manier waarop mense nie kommunikasie via sosiale media kan/wil ignoreer nie en dit dadelik wil lees en dadelik daarop wil reageer. Mense raak al hoe meer ongeduldig omdat hulle op antwoorde moet wag. Dit plaas stremming op persoonlike verhoudings as iemand tegnologiese kommunikasie bo 'n persoonlike gesprek verkies.

[Die komplekse sin in die vraagstelling het sommige kandidate beperk tot 'n bespreking van die kontras tussen briewe en boodskappe op sosiale media – hulle het nie die benaming "tirannie van die onmiddellike" bespreek nie. Aangesien dit 'n metingskaalvraag was, kon hulle selfs twee punte vir hulle bespreking verdien.]

- 1.4 Die baie kommas vertraag die tempo van die sin, wat uitwys hoe lank dit neem om 'n brief te skryf, te versend en te lees. / Die kommas dui aan dat 'n lys eienskappe van briewe genoem word. (Hierdie opmerking is eintlik slegs waar van een van die kommas in hierdie sin, maar is ook as korrek aanvaar.)

[Een punt vir elkeen van twee duidelik onderskeibare idees, of twee punte vir 'n deeglike verduideliking van een idee.]

- 1.5
- Stereotipies gesproke sal die sensasionele aard van *Vlam in die sneeu* beter verkoopsyfers veroorsaak, al is die briewe in Aucamp se bundel veel beter geskryf.
  - Die onbekende woorde "Mits dese" mag mense afskrik omdat dit nederlandsagtig en argaïes is.
  - Die titel *Vlam in die sneeu* is visueel meer suggestief, wat meer lesers sal lok.
  - Brink en Jonker is bekender as Aucamp.
  - *Mits dese wil ek vir jou sê* demonstreer een skrywer se uitstekende skryfvermoë.
  - Aucamp skryf aan verskillende mense, wat die bundel 'n groter reikwydte gee as die beperkte korrespondensie tussen Jonker en Brink.

[Enige TWEE; oorweeg ook ander redes.]

- 1.6 'n Burokraat werk streng volgens reëls sodat dinge ordelik verloop. 'n Kunstenaar maak stereotipies aanspraak op vryheid en 'n gebrek aan reëls om kreatiwiteit te verseker. Hartman se pos het burokratiese sukses asook kunstenaarskap vereis, wat hom soms onder groot spanning geplaas het. / Albei rolle vereis baie tyd van die individu – die spanning is gesetel in die **tydsbestuur** en die toekenning van tyd aan die een of die ander rol.

[Een punt vir die korrekte aanduiding van 'n burokraat se rol (wat vir baie kandidate moeilik was), en een punt vir die kontrasterende aard van die kunstenaar. Indien die kandidate slegs een van die twee pole korrek omskryf het, is een punt wel toegeken.]

- 1.7 Teenoor Hartman, wat 'n gelukkige huwelik beleef het, staan Van Wyk, wat nooit in 'n standhoudende liefdesverhouding was nie.

[Albei pole moet genoem word. Kandidate het dit soms moeilik gevind om die feite in hul eie woorde te stel.]

- 1.8 Die bysin is: "wat in kunsmusiek belangstel". Dit kan vervang word met die onderwerp: "Belangstellendes in kunsmusiek ..."

[Sommige kandidate kon nie die bysin herken nie; ander het wel die bysin raakgesien, maar nie korrek gereduseer nie. Indien slegs een woord gebruik is en nie 'n frase soos versoek nie, is slegs 'n halfpunt toegeken. Die eerste halfpunt was dus vir die herkenning van die bysin, die tweede vir 'n aanvaarbare reduksie. Ander moontlikhede as die een in die nasienriglyne is oorweeg.]

- 1.9 Die voetnotas verskaf verdere inligting en verduidelikings om die inhoud van die briewe verstaanbaarder te maak. Dit sorg dat die leser weet wie die mense is na wie verwys word; meer konteks oor die tydsges van die periode word verskaf; dit vul onvolledige verwysings in die briewe (bv. na musiekwerke) aan.

[Die aanname is dat matrikulante voetnotas in hulle navorsing, ook in ander vakke, sou teenkom en op daardie ervaring sou steun om hierdie vraag te beantwoord. Die vraag is meestal goed beantwoord.]

- 1.10 Eie antwoorde.
Moontlike inhoud:

Ja: dit word gewoonlik met toestemming gedoen; redakteurs kan kies om dele weg te laat.

Nee: dit is private korrespondensie wat mense in die verleentheid mag stel.

[Uiteraard is vele ander antwoorde ook oorweeg en bepunt. Nie alle kandidate het die instruksie uitgevoer om twee kontrasterende antwoorde te verskaf nie. Dan is slegs een punt toegeken.

Die NEE-antwoorde was dikwels veel beter as die JA-antwoorde.]

- 1.11 1.11.1 Metingskaal vir drie punte.

Verwagte inhoud:

Spesifieke verwysing na besonderhede in die resensie en waarom dit tot die kandidaat spreek.

[Kandidate het hier dikwels nagelaat om spesifiek na die resensie te verwys.]

OF

- 1.11.2 Metingskaal vir drie punte.

Verwagte inhoud:

Die naam/name van spesifieke briefskrywer(s)/persoon/persone wat die kandidaat interesseer. Oortuigende redes waarom die briewe interessant sal wees.

[Kandidate wat 11.2 gekies het, het dikwels beter antwoorde verskaf. Soms is daar nie na spesifieke persone verwys nie, maar na groepe soos reeksmoordenaars. Dit is positief oorweeg en bepunt. Sommige kandidate was onder die indruk dat hulle moes kies tussen briewe en inskrywings op sosiale media en dan bespreek watter skryfsoort hulle liewers wil lees. Dit het nie punte ontvang nie.]

VRAAG 2

Lesersbriewe (Teks 2A en Teks 2B in die Addendum).

Vrae en antwoorde oor Teks 2A.

- 2.1 [Die pandemie veroorsaak deur] die koronavirus/covid-19.
- [Kandidate wat net "die virus" geskryf het, het 'n halfpunt ontvang. Kandidate was soms nie spesifiek genoeg nie, of heeltemal van die punt af.]
- 2.2 Niemand weet hoe lank die pandemie nog gaan duur nie.
- [Kandidate wat te veel uit die teks oorgeskryf het, het gesuggereer dat niemand weet hoe lank die pandemie onthou gaan word nie. Dit is nie as korrek beskou nie.]
- 2.3 Die persoon se **nering** kan iets te doen hê met die vrugte- of wynbedryf; die persoon se **neiging** kan wees om van vrugte (druie, spesifiek) of van wyn te hou.
- [Sommige kandidate het ander simbole, soos die mieliestronk, bespreek, wat nie punte ontvang het nie. Baie kon wel by die **neiging** uitkom, maar kon die **nering** (ten spyte van die hulp in die vraestel) nie akkuraat genoeg benoem nie.]
- 2.4 Dit bespaar ruimte in 'n koerantbrief; dit verkort/versnel die teks van die brief. Dit voorkom onnodige herhaling. / Dit bewerkstellig woordekonomie. / Die koppelteken staan in die plek van (of vervang) die woord "groet". / Die koppelteken dui op die weglating van 'n woorddeel (nl. "groet").
- [Kandidate het soms die groetvorme bespreek, nie die gebruik van die koppelteken nie.]
- 2.5 Dowes kan nie meer deur liples kommunikeer nie; dit skend hulle reg tot toeganklike kommunikasie.
- [Kandidate wat te vaag oor "vryheid van spraak" en "vryheid van keuse" geskryf het, het nie punte ontvang nie.]
- 2.6 Dit impliseer inhaligheid: die klere-ghoeroe het 'n manier gesien hoe hy/sy geld uit die dra van maskers kan maak.
- [Kandidate wat slegs gesê het dat die handevrywery opwinding of spannende afwagting impliseer, het 'n halfpunt ontvang. Die konneksie met geldmaak, moontlik met die toevoeging van skelm planne, moes gemaak word.]
- 2.7 Die rymwoorde en ritme in die slotparagraaf [enige een of altwee vir 'n punt] gee 'n humoristiese, lighartige reaksie op die frustrasie van maskerdra [een punt vir die kontras].
- [Min kandidate het die rym en ritme raakgelees; indien hulle dan oor die kontras tussen die humoristiese/lichartige woorde en die frustrasie wat die brief verwoord, kon skryf, het hulle die punte ontvang.]

2.8 "kleuryke" = "kleurryke"

[Danksy 'n paar skerpsinnige kandidate het ons besef dat AK47 ook verkeerd is: dit moet AK-47 wees!]

Vrae en antwoorde oor Teks 2B.

- 2.9 'n Lesersbrief in die koerant dui gewoonlik aan wat die skryf daarvan geïnspireer het. Dit sorg dat lesers gouer die konteks van die brief verstaan. / Dit dui 'n interteks vir die brief aan. / Daar is 'n verwantskap tussen die brief en die rubriek.

[Daar is kandidate wat na die lesersbriewe as "gedigte" verwys! Min kon hierdie vraag werklik goed beantwoord.]

- 210 Metingskaal vir drie punte.

Verwagte inhoud:

Die asterisk dui aan dat 'n vokaalletter doelbewus verberg word; die woorde waarin dit gebeur, word gewoonlik as kru woorde of vloekwoorde beskou. Die asteriske is eufemisties (dit versag die woorde) – dit is 'n konvensie om asteriske in plek van vokaalletters te gebruik om nie aanstoot te gee nie, maar tog te laat blyk watter woord gebruik is. Dit kan steeds problematies wees in 'n gesinskoerant: kinders wat die kru woorde nie ken nie, mag ouers vra oor die gebruik van die asterisk; selfs met die asterisk sal die meeste lesers weet wat bedoel word, en kinders mag die indruk kry dat kru woorde aanvaarbaar is as dit so effens verdoesel word.

Kandidate kan vanuit ander invalshoeke ook redeneer en moet krediet ontvang indien hul argumente oortuigend is.

[Omdat min kandidate die konsep eufemisme (selfs in omskrywing) betrek het, het die meeste hoogstens 2 uit 3 ontvang.]

- 2.11 Dit dui dat letters in die woorde weggelaat is.
Die skrywer probeer die ryloper se informele spraakvorm / dialek / Kaapse uitspraak op skrif vasvang.
Dit dui [algehele perseweratiewe] assimilasië aan.
Dit dui aan dat woorde verkort is.
Dit toon sleng aan.

[Ander moontlikhede is ook in die konteks van die brief oorweeg.]

- 2.12 Variasie in die briewekolom is nodig; lesers soek soms iets ligters en vermaakliks om die erns van die lewe te besweer. Die brief is ook 'n uitstekende stukkie skryfwerk wat lesers ook in daardie opsig plesier sal verskaf. Die brieweredakteur verdien 'n pluimpie vir sy/haar keuse, kru taal en al.

[Baie kandidate het hier misgetas omdat hulle geskryf het oor die gebeure van 1938 en nie 2020, toe die brief gepubliseer is, nie.]

VRAAG 3   TEKSVERWERKING

Sien globaal na. Gee krediet vir koherente sinne wat in die kandidaat se eie woorde uitgedruk word.

Bepaal eers in watter van die vyf bande die geskepte teks val, aan die hand van die beskrywings hieronder, en besluit dan (na aanleiding van die detail van die kandidaat se teks) op watter vlak in die band die spesifieke teks lê.

Uitstekend	Goed	Gemiddeld	Ondergemiddeld	Baie swak
10	8	6½	5	3
9	7½	6	4½	2
8½	7	5½	4	1

Nota: in die onderstaande vlakbeskrywings beteken "teks" die verwerkte teks wat kandidate moet skep (hulle antwoorde op Vraag 3), en "gegewe teks" beteken die teks wat aan kandidate voorsien word om te verwerk (die teks in die Addendum tot die vraestel).

Uitstekend: Kandidate wat 'n baie goeie teks skep, **een wat aan al die instruksies voldoen**, demonstreer dat hulle relevante inligting suksesvol uit die gegewe teks kan selekteer. Kandidate sal die inligting kundig sintetiseer om in die nuwe konteks te pas en te voldoen aan die spesifieke vereistes van die teksverwerkingstaak. Die register sal konsekwent gepas wees, en die teks sal op eie bene kan staan as 'n suksesvolle, geïntegreerde teks. Uitdrukking sal uitstekend wees en 'n bemeestering van die taalgebruik demonstreer. Vol en koherente sinne sal gebruik word, wat lei tot 'n goed gevormde, stilisties superieure teks. 'n Teks in hierdie kategorie wat die woordperk oorskry, kan 'n maksimum van 9 punte ontvang.

Goed: Kandidate wat 'n goeie teks skep, sal daartoe in staat wees om te onderskei watter aspekte van die gegewe teks relevant is, en sal die gekose aspekte kan sintetiseer en oordra in hul eie woorde. **Die teks sal voldoen aan die meeste van die vereistes soos gespesifiseer in die instruksies.** Kandidate sal die gepaste register gebruik en dit sal deur die hele teks volgehou word. Die uitdrukking in sulke tekste sal helderheid demonstreer wat nie teenwoordig is in die gemiddelde teks nie. Vol en koherente sinne sal gebruik word en sal deur die hele teks volgehou word. 'n Teks in hierdie kategorie wat die woordperk oorskry, kan 'n maksimum van 7 punte ontvang.

Gemiddeld: Kandidate wat 'n gemiddelde teks skep, sal 'n vermoë demonstreer om te onderskei watter aspekte van die gegewe teks relevant is, en sal hierdie aspekte meestal in hul eie woorde kan stel. **Die teks mag dalk nie voldoen aan die belangrikste vereistes soos gespesifiseer in die instruksies nie.** Daar mag voorbeelde wees van direkte aanhaling of insinkings wat foutiewe seleksie, die verkeerde klem, of probleme met sintetisering vertoon. Die register sal meestal gepas wees vir die taak, al kan kleiner insinkings voorkom. Uitdrukking sal bloot vaardig wees en daar mag gebreke wees in die konstruksie van vol sinne. 'n Teks in hierdie kategorie wat die woordperk oorskry, kan 'n maksimum van 5½ punte ontvang.

Ondergemiddeld: Kandidate wat 'n ondergemiddelde teks skep, sal meestal 'n vermoë demonstreer om relevante aspekte van die gegewe teks te onderskei, maar mag dit dalk nie effektief in hul eie woorde kan stel nie. In sommige gevalle sal groot dele van die oorspronklike teks direk gebruik word. Dit is moontlik dat die register nie gepas sal wees nie of dat die teks nie aan die vereistes van die taak sal voldoen nie. Uitdrukking is bes moontlik gebrekkig, maar sal nie begrip inperk nie. 'n Teks in hierdie kategorie wat die woordperk oorskry, kan 'n maksimum van 4 punte ontvang.

Baie swak: Kandidate wat baie swak tekste skep, sal 'n uifers beperkte begrip van die gegewe teks demonstreer. Dit sal blyk uit die onvermoë om gepaste dele uit die gegewe tekste te selekteer om te gebruik in die finale teks, of deur uitgebreide knip en plak uit die gegewe tekste. Register sal onvanpas wees. Uitdrukking is bes moontlik power en belemmer begrip.

Nadat jy die punt bepaal het volgens die beskrywings en metingskaal hierbo, hou die volgende instruksies in gedagte:

- Hou op lees vanaf 10 woorde oor die woordperk.
- Trek 1 punt af indien geen woordtal aangedui word nie, of as 'n onverskoonbaar onakkurate woordtal aangedui is.

2021-opdrag: Die geskepte teks is 'n toespraak wat die spreker se klasmaats moet oortuig om vir sy/haar voorstel te stem dat die klas Sutherland vir 'n naweek besoek. Vorm is onbelangrik – 'n opskrif / titel word wel voorgeskryf ("Sutherland, hier kom ons!") om fokus en opwinding te verseker. Taalgebruik sal sekerlik informeel wees, maar sonder Engelse woorde of sleng. Die belangrikste tegniese toets is of die kandidate hulle toesprake kan skryf **sonder die gebruik van die lydende vorm** (wat heeltemal oordrewe in Teks 3 gebruik word).

Feitelys:

Die volgende feite (redes waarom Sutherland 'n aantreklike bestemming is) kom in die teks voor – dit kan deur die kandidate gebruik word om hulle argument ten gunste van Sutherland te ondersteun.

- Besoekers sal heerlik kan uitrus in Sutherland.
- Daar is uitstekende vyfstergastehuse met luukse slaapkamers, uitstekende beddens en beddegoed, keurige kunswerke en meubels wat op gaste wag.
- Heerlike etes is vir die gaste beskikbaar.
- Skoolgroepe kan ook gerieflike akkommodasie kry, en dit is bekostigbaar.
- Daar is baie om te doen in Sutherland wat die skoolervaring sal verryk.
- Heerlike wyne is beskikbaar, asook ander drankie (bier, jenewer, appelwyn en gemmerbier). Gaste sal dit kan geniet en dit as geskenke kan koop. [Die alkoholiese drankie pas eintlik nie by skoolgroepe nie en behoort eintlik weggelaat te word uit die toespraak – slegs gemmerbier behoort ingesluit te word. Dit sal interessant wees of die kandidate dit besef, en of hulle dit met 'n knipoog in die toesprake sal insluit – tot waarskuwing vir die onderwysers!]
- Die sterrewagte is die groot trekpleister vir besoekers. Gaste kan toere deur van die sterrewagte onderneem met kundiges as toerleiers. Hulle sal baie leer omtrent die astronomie en die werk wat by Sutherland gedoen word.
- Astronome is gaande oor Sutherland weens die skoon lug en die uitstekende waarnemings wat daar gedoen kan word. [Nie soseer 'n aktiwiteit vir besoekers nie – dit behoort weggelaat te word, maar die skoon lug mag ook 'n trekpleister vir besoekers wees.]
- Die historiese N.G. Kerk uit 1899 interesseer diegene wat meer oor die dorp se betrokkenheid by die Suid-Afrikaanse Oorlog/Anglo-Boereoorlog (1899–1902) wil weet. Britse en Boeresoldate het in die omgewing slaags geraak.
- Twee belangrike Afrikaanse digters is in Sutherland gebore: die broers N.P. van Wyk Louw en W.E.G. Louw. Hulle ouerhuis is nou 'n museum. (As kandidate verwys na die voorgeskrewe gedig "Ballade van die bouse" deur N.P. van Wyk Louw, sal ons dit aanvaar!)

- Hierdie Louw-museum bevat ook 'n uitstalling oor Sir Henry Olivier, ook 'n boorling van Sutherland, wat belangrike hidroëlektriese skemas ontwerp het.
- Buitelewe-entoesiaste kan bergfiets ry, 'n vulkaan uitklim, fossiele ontdek, natuurlewe besigtig en staproetes ondersoek.
- As 'n mens eers een maal op Sutherland was, sal jy weer daarnatoe wil gaan.

Belangrik:

Kandidate mag nie hulle eie idees of feite invoeg nie. Hulle hoef egter nie al die feite hierbo te gebruik nie – daar is te veel. Hulle seleksie behoort daarop gerig te wees om hul klasmaats om te praat.

Voorbeeldantwoord:

SUTHERLAND, HIER KOM ONS!

Klasmaats, Sutherland is die beste plek vir ons naweek. Ons kan as groep fantastiese bekostigbare akkommodasie kry, met die heerlikste etes denkbaar, en bekervol van Sutherland se beroemde gemmerbier.

Ons kan die sterrewagte besoek en meer oor astronomie leer. Van Wyk Louw se ouerhuis is 'n museum vol inligting oor hom en sy digterbroer. Ons voornemende ingenieurs kan meer uitvind oor die ontwerper van hidroëlektriese skemas, Sir Henry Olivier.

In die buitelug kan ons gaan stap, bergfiets ry, 'n vulkaan uitklim, voëls en diere bekijk, ensovoorts – geen vervelige oomblik nie!

Sutherland is die opwindendste plek vir 'n onvergeetlike naweek.

Woordtelling: 99
Ongeveer 10 feite

Bloomsvlakverdeling vir Vraag 3:

Vlak	1	2	3	4	5	6
Punt	1	2	3	2	1	1

Kommentaar na aanleiding van die nasiensessie:

Kandidate het oorwegend goed gedoen. Hulle kon die feite maklik identifiseer, alhoewel sekere konsepte verkeerdelik net so oorgeskryf word, soos "groepe word in gerieflike dog bekostigbare omstandighede ontvang" en "die sterrekyk wat helder / duidelik is as gevolg van die onbesoedelde lug". Kandidate het hulself benadeel indien hulle nie hul toespraakteks met retoriese middele geopen en afgesluit het nie (sien die voorbeeldantwoord). Kandidate wat te lank skryf, word ook gepenaliseer. In enkele gevalle was die toon heeltemal te formeel vir 'n klastoespraak. Tog was daar uitstekende antwoorde, en 'n groot groep kandidate het volpunte behaal.

AFDELING B POËSIE

Uiters belangrik vir die nasiener: Oorweeg by alle vrae in hierdie afdeling alternatiewe antwoorde. Hou in gedagte dat onderwysers die gedigte verskillend aanbied en interpreteer, en dat kandidate ook eie sienings huldig. Indien die kandidaat die gedig op 'n andersoortige manier interpreteer, volg die argument en gee dit die verdiende krediet. Bespreek die interpretasie met die senior subeksaminator en/of die eksaminator indien onseker.

Algemene opmerking na aanleiding van die nasiensessie:

Hierdie afdeling is baie swakker as in die verlede beantwoord. Die nasieners by albei vraestelle het hierdie verskynsel deeglik bespreek; hopelik kan verdere oplossings tydens die 2022 konferensie gedeel word. Die verskynsel het ook by Afrikaans Eerste Addisionele Taal en Engels Huistaal voorgekom, en die vermoede is dat die aanlynonderrig tydens die pandemie nie ideaal was vir die behandeling van gedigte nie, dat die kandidate nie genoeg betrokke was tydens die onderrig nie en nie die moeite gedoen het om die beskikbare materiaal self met begrip deur te werk nie. Kollegas werk hard aan hierdie afdeling, maar ten slotte lê die verantwoordelikheid by elke kandidaat om met insig en begrip te reageer. Dit het dikwels gelyk asof kandidate die voorgeskrewe gedigte vir die eerste maal tydens die eksamensessie gelees het, en daarby ook nie goeie lesers is nie – hieronder word verwys na bepaalde foutiewe interpretasies wat meermale voorgekom het.

VRAAG 4 VOORBEREIDE GEDIG: VERPLIGTE VRAAG

"Briewe uit die kolonies I" deur Marius Crous (Teks 4 in die Addendum).

Baie kandidate het die eerste reël van die gedig, "waarde here in die metropool", geïnterpreteer as 'n manier om God aan te spreek. Hulle het die gedig as 'n gebed gelees, en dikwels 'n groen tema daarin gevind. Soos met 'n wiskundesom het ons nie sulke kandidate onmiddellik nul gegee nie, maar hulle redenasie gevolg en so deeglik as moontlik gesoek na inhoud waarvoor ons punte of halfpunte kon toeken. Daar was egter kandidate wat die gedig knap kon interpreteer en hulle insigte oortuigend kon verwoord, en meermale volpunte vir die Vraag gekry het.

- 4.1 Die kontras lê tussen die groot en uitgebreide **stad** (die metropool) waar die "waarde here" hulle bevind (met ander woorde, in weelde in die sogenaamde moederland) en die "**kolonie**" vanwaar die spreker met die voormalige koloniale heersers korrespondeer. Hierdie kontras word versterk deur die spreker wat nie meer die oorheersing van die koloniale heersers vrees nie; hy is van plan om steeds sy vaardighede te verbeter om hulle trots te maak (hierdie stelling van hom is ironies bedoel, juis omdat die koloniste hulself wou verryk en nie die inwoners van die kolonie wou ophef nie, selfs al het hulle hul inmenging in die lewenstyl van die gekoloniseerdes met daardie argument probeer goedpraat.)

Kandidate wat die kontras tussen ryk en arm, of geletterd en ongeletterd (of minder geletterd), of tussen mag en magteloosheid ingesien het, het ook punte ontvang.

[Baie kandidate het hierdie kontras misgekyk en geskryf oor die verskillende maniere van skryf.]

- 4.2 Die spreker was voorheen 'n bode; nou mag hy korrespondeer met die "waarde here" – dit lyk asof sy status heelwat toegeneem het. Hy vertel ook hoe sy geletterdheid toegeneem het: sy skrif en taalvermoë het ontwikkel en hy sal binnekort op 'n hoër tegnologiese vlak kan korrespondeer wanneer hy sy briewe tik.

[Baie kandidate het oor die onreg teenoor die spreker geskryf, en nie die ontwikkeling of verbetering wat in strofe 1 duidelik is, genoem nie.]

[Die kandidaat moet een van hierdie aspekte met 'n aanhaling ondersteun, hoewel daar meer stof is om oor te skryf. Twee punte vir 'n goeie bespreking van die spreker se ontwikkeling; een punt vir 'n gepaste aanhaling.]

- 4.3 Hoewel dit vleierend klink dat die spreker hulle krediet gee vir hulle kennis, veral van hulle eie kultuur (rituele soos jag en swaardgevegte; kos en eetgewoontes), blyk dit gou dat hy min respek het vir hulle onkundige hantering van hulle kolonies. Die grense wat hulle byvoorbeeld getrek het, het glad nie die plaaslike werklikheid weerspieël nie: soms is inheemse groepe deur grense verdeel; soms is verskillende groepe in een land saamgegooi, wat lank daarna steeds groot konflik veroorsaak het. Die vermeende loflied word 'n klaaglied oor die koloniale magte se ontwrigting en minagting van die oorspronklike inwoners van die kolonies.

[Twee punte vir 'n goeie bespreking van die spreker se houding jeens die here; een punt vir 'n gepaste voorbeeld wat die houding demonstreer.]

- 4.4 Die "Onse Vader"-gebed word intertekstueel opgeroep. Die ironie is dat die waarde here nie op dieselfde vlak as hul eie godheid funksioneer nie en beslis nie op 'n positiewe wyse deur die koloniale inwoners in herinnering geroep word nie. Die koloniseerders se optrede kan as onchristelik gesien word.

[Indien kandidate slegs na die Bybel verwys het, is 'n halfpunt toegeken. Hoewel die verband met die Britse volkslied effens vaag is, is besluit dat die versreël "laat u vir ewig onthou" en die woorde "long to reign over us" verband hou – hier is dus 'n punt toegeken. Die eerste punt dus vir die interteks; die tweede vir die bespreking van die ironie.]

- 4.5 Die oplossing is dat die voormalige koloniale mag groot bedrae geld aan die voormalige kolonie(s) moet betaal sodat die kolonie(s) die foute van die koloniale tydperk kan regstel. 'n Mens sou kon vra of dit regverdig is dat latere geslagte moet betaal vir die foute van hulle voorvaders; die eerbare aanwending van die geld van die "moederland" kan ook bevraagteken word; en dit is 'n vraag of die moederland wel genoeg geld sou kon voorsien om die koloniale tydperk volledig weg te skrop.

[Kandidate wat hier vasgeklou het aan hulle gebedsinterpretasie en die versreël "ons hou ons hande bak vir groot geld" misgekyk het, het meermale oor vergifnis geskryf en nie die idee van restitusie of vergoeding nie. Hulle het nie punte ontvang nie.]

VRAAG 5 VOORBEREIDE GEDIG: KEUSEVRAAG

"Telkom-gesprek met my ma (2)" deur Lucas Malan (Teks 5 in die Addendum).

Kandidate het hier ook feitfoute gemaak deur onder meer nie te snap dat die ma reeds in die hiernamaals is nie. Sommiges het die slotkoeplet geïnterpreteer as die spreker wat nog nie kans sien dat sy ma moet sterf nie – hy wil nog nie van haar afskeid neem nie.

Verreweg die meeste kandidate het Vraag 5 beantwoord; beter antwoorde is dikwels by Vraag 6 aangetref.

5.1 Metingskaal vir vier punte.

Verwagte inhoud:

In Malan se sonnet is die gesprek tussen die ma en haar kind speels, veral ook omdat die suggestie is dat sy reeds oorlede is, maar dat daar 'n kommunikasiekanaal (nogal deur Telkom geïnstalleer!) tussen hom op aarde en haar in die hiernamaals is. Die spreker gee genoeg om vir sy ma om gereeld met haar te praat, en moet ook die beste tyd daarvoor onderhandel sodat dit haar program die beste pas (letterlik haar televisieprogramme!). Dit dui op 'n positiewe ingesteldheid, wat ook 'n hartseer oor haar dood suggereer. Die aard van die gesprek is egter lighartig en detail omtrent die verhouding moet afgelei word.

Die baie besonderhede oor die verhouding tussen vader en dogter in Stander se gedig suggereer dat sy steeds nie losgekom het van haar verhouding met haar pa nie, al is sy reeds getroud. 'n Leser sou kon argumenteer dat hierdie afhanklikheid van 'n volwasse persoon nie oortuigend of gewens is nie.

[Kandidate moet uitgebreid genoeg skryf sodat die argument duidelik blyk en moet ook na albei gedigte verwys, soos die instruksies aandui.]

5.2 Die spreker dink 'n verskoning uit waarom hy hom nog nie by sy ma in die hiernamaals kan aansluit nie – daar is nog aardse sake wat hy moet afhandel en nog te veel mense van wie hy afskeid moet neem.

[Soos reeds aangedui, het baie kandidate hierdie koeplet nie akkuraat gelees nie.]

5.3 Die direkte rede, die vraagsinne, die onvolledige sinne, die gebruik van enjambement, die uitroep in die slotkoeplet, die lasterlike en ydelike gebruik van God se naam – enige TWEE moet genoem word. Ander idees van kandidate kan gunstig oorweeg word.

VRAAG 6 VOORBEREIDE GEDIG: KEUSEVRAAG

"Verse" deur Carina Stander (Teks 6 in die Addendum).

'n Feitfout wat hier by herhaling voorgekom het, was dat dit die pa is wat in strofe 3 aangeval word deur die inbrekers.

6.1 Metingskaal vir vier punte.

Verwagte inhoud:

In Stander se gedig is daar baie meer besonderhede oor die spreker se pa en haar verhouding met hom. Daar is sprake van 'n "ploegstoel" wat sy vir hom gemaak het, geskenke wat hy vir haar gegee het, en heelwat besonderhede van hom op die plaas, wat sekerlik op haar fyn waarneming berus. Bowendien is hy die persoon na wie toe sy wil gaan na die misdaad wat in strofe 2 beskryf word, 'n aanduiding dat hy haar gekoester en veilig laat voel.

Malan se gedig kan as ligsinnig gelees word, veral in die lig van die feit dat die ma reeds oorlede is. Dit kan oneerbiedig voorkom; daarom is die eerbiedige erns van Stander se gedig verkieslik.

[Kandidate moet uitgebreid genoeg skryf sodat die argument duidelik blyk en moet ook na albei gedigte verwys, soos die instruksies aandui.]

6.2 Die Afrikaanse woord "verse", wat ook as titel van die gedig gebruik word, kan enersyds as sinoniem van "gedigte" gebruik word, iets wat die spreker na aan die hart lê, en ook vir die vroulike beeskalwers waarmee haar pa boer en wat kennelik vir hom belangrik is. In hierdie gedeelte word, wat albei se liefdes benoem, lê die besondere band tussen haar en haar pa.

[Hierdie woordspeling is redelik voor die hand liggend; tog kon baie kandidate dit nie korrek uitwys nie.]

6.3 Eie antwoorde. Die twee punte word toegeken vir die bespreking van die betekenis van die beeldspraak in die konteks van die gedig as geheel, nie vir die aanhaling as sodanig nie. As 'n kandidaat dus slegs 'n aanhaling neergeskryf het, kry dit nie 'n punt nie.

Enkele voorbeelde:

- "nou spuit sy long 'n bloedige trompet" (versreël 19) – metafoor – wys op die huisbraak en die verwonding van haar man
- "nou fluit die keep op sy kop soos 'n kloof" (versreël 20) – personifikasie / vergelyking – wys op die ernstige kopwond wat die inbrekers die man toegedien het.
- "nou groei daar dorings op die beesvel van ons trom" (versreël 21) – metafoor – die dorings keer dat die trom as alarm ingespan kan word; dit verwys moontlik na die vrees om alarm te maak voordat hulle seker is dat die inbrekers weg is en hulle nie verder leed kan aandoen nie.
- "bulkende vrees" (versreël 22) – metafoor – hul vrees is iets dierliks; hulle verstaan dit net so min as wat beeste hul vrees vir bedreiging verstaan – hulle kan eenvoudig net met geluide hierdie diepliggende emosie openbaar.

[Die vergelyking met die wiskundesom was hier sterk van toepassing: indien die kandidaat aangevoer het dat dit die pa was wat aangeval is, het ons so akkommoderend as moontlik gelees en bepunt.]

VRAAG 7 ONVOORBEREIDE GEDIG: VERPLIGTE VRAAG

"Naskrif" deur D.J. Opperman (Teks 7A in die Addendum).

- 7.1 Die manier waarop die spreker hier die einde van die liefdesverhouding onder woorde bring (dit klink of die "lief" die breuk veroorsaak het), laat dit onbelangrik klink – asof hy voorgene dat dit hom nie seergemaak het nie.

[Die meeste kandidate het hier korrek gereageer; 'n minderheid het nie werklik besef wat 'n "naskrif" is nie. Sommige kandidate het gedink dat die spreker oorlede is; ander het nie raakgesien dat die verhouding beëindig is nie.]

- 7.2 Die afgemete aard van die rymende koeplette laat die spreker baie seker van sy saak klink – asof hy presies weet hoe hy dinge wil hê en aan die "lief" voorskryf wat om te doen. Dit probeer blykbaar die spreker se ontsteltenis verbloem. / Dit skep ironie: die paar is nie meer bymekaar nie, hoewel die gedig in pare georden word.

[Die meeste kandidate kon die verband sien tussen die romantiese paartjie en die paarrym, maar kon nie die ironie snap dat dit hier oor die uiteenval van 'n verhouding gaan nie.]

- 7.3 Die toon is melancholies en ongelukkig – die spreker het dalk nie die einde van die verhouding verwag nie. Die vervlietende aard van die verhouding en sy skok daarvoor word ondersteun deur woorde soos "spikkelvlinders" en "wegdwarrelend", wat die gemak waarmee die "lief" die verhouding beëindig het, ondersteun. Ook die metafoor in die slotreël "is al ons drome disseldons" ondersteun die spreker se wanhopige, melancholiese en hartseer reaksie op wat gebeur het.

Indien die kandidaat argumenteer dat dit die spreker is wat die verhouding beëindig het, kan daar verwys word na die definitiewe tydsaanduiding "wanneer" (nie die vae "as" nie), asook die bevelsinvorm ("skeur en skeur dit in niks minders/as 'n duisend spikkelvlinders ..."). Verder kan dieselfde woorde en beelde as hierbo gebruik word, maar dan anders geïnterpreteer – die spreker se toon sal meer gebiedend wees, en dalk selfs verlig / jubelend dat die onaangename verhouding verby is. Indien die gedig op hierdie wyse gelees word, is die benaming "lief" ironies.

[Kandidate het nie altyd gesnap wat met toon bedoel word nie. Woordkeuse is wel bespreek, maar indien die toon verkeerd gelees is, was hulle woordkeuse ook onakkuraat. Kandidate kon meestal die beeldspraak aandui, maar dit nie korrek benoem nie – hoewel benoeming nie gevra is nie, is daar nie punte toegeken aan assonansie of alliterasie nie, aangesien dit nie voorbeelde van beeldspraak is nie. Kandidate behoort meer aandag te skenk aan die voorbereiding van terminologie.]

7.4 Metingskaal vir vier punte.

Verwagte inhoud:

Indien die kandidaat JA sê, sou die motivering kon wees dat Boerneef se spreker "desperaat" is en maar moet aanvaar dat hy niks sal kan doen om die verhouding te red nie. Sy brief aan die "lief" is dus 'n wanhoopsdaad waarin hy haar haar sin gee. Al sy pogings om raad te kry oor hoe hy moet optree, het op niks uitgeloop nie – hy moet nou maar aanvaar dat die verhouding, soos die drome, "disseldons" geword het.

Indien die kandidaat NEE sê, sou die motivering kon wees dat Boerneef se spreker nie wel ter tale genoeg is om sy hartseer en ontsteltenis oor sy aandeel aan die einde van die verhouding so liries en beeldryk te kon verwoord soos dit in Opperman se vers voorkom nie.

[Baie kandidate het hierdie vraag goed beantwoord – hulle het die uitdaging geniet. Ander het wel uitsluitlik oor die Boerneef-gedig geskryf en selfs by 7.1-3 nie Opperman se gedig gelees nie.]

AFDELING C VISUELE GELETTERDHEID EN KRITIESE TAALBEWUSTHEID**VRAAG 8**

Spotprent deur Fred Mouton (Teks 8A in die Addendum), rolprentplakkaat van *Jaws* (Teks 8B) en bewusmakingsplakkaat deur Lesley Rochat (Teks 8C).

Die skakeling tussen die spotprent en die twee plakkate het soveel moontlikhede gebied dat besluit is om dit in een vraag saam te voeg. Die kandidate het hierdie interaksie tussen verskillende visuele tekste met redelike gemak hanteer.

- 8.1 Twee punte vir inhoud – feite omtrent die verhouding soos uitgebeeld.
Drie punte vir die bespreking – toegeken volgens die metingskaal.

Verwagte inhoud:

Die man is aansienlik kleiner as die vrou – haar lywigheid laat die bootjie skeef in die water lê. Die moontlikheid bestaan dat sy hom domineer. Tog lyk dit asof sy op die bootjie is ter wille van sy belangstelling: om haaibewegings te volg. Hy noem haar Mamma, 'n kenmerkende liefdesnaam van 'n man aan sy vrou, hoewel ons nie seker is of hulle werklik kinders het nie (daar is wel 'n baie gelukkige hond in die bootjie). Hy gebruik ook 'n bevelsin wanneer hy met haar praat – sy moet gereed wees met die kamera om die haai wat naby hulle is, af te neem. Die verhouding word dus dubbelsinnig uitgebeeld: hoewel 'n mens kan dink dat hy deur haar oorheers sal word, is hy duidelik hier in beheer met sy haaiondersoek, sy koesterende naam vir haar en sy bevel aan haar om hom in sy ondersoek te steun.

[Hierdie kombinasie van memorandumfeite en metingskaal was 'n eksperiment na aanleiding van 'n nasiener se opmerking tydens die 2020-nasiensessie. Dit was nie heeltemal bevredigend nie en sal nie weer gebruik word nie.]

[Soveel kandidate het die verhouding tussen die twee persone geïnterpreteer as 'n ma-en-seun-verhouding weens die man se gebruik van die woord "Mamma" dat ons besluit het dat ons dit nie summier verkeerd kan merk nie. Die wiskundesombenadering is weer toegepas.]

[Die instruksie om die **verhouding** tussen die twee persone te bespreek is ook dikwels misgekyk – die kandidate het oor die spotprent in die algemeen uitgewei.]

[Hierdie vraag is nog 'n voorbeeld van 'n stapelvraag wat nie altyd volledig beantwoord is nie.]

- 8.2 Mense gebruik selfoontoepassings sonder om die praktiese implikasies en gevare wat mag volg, in ag te neem.

[Baie kandidate het duidelik nie geweet wat die woord "strekking" in hierdie konteks beteken nie. Huistaalkandidate behoort die strekking van 'n teks ('n leesstuk, 'n gedig of 'n visuele teks) te kan opsom / verwoord.]

- 8.3 Enige kreatiewe antwoord kan aanvaar word. Die voorgestelde kop behoort die gebeure kernagtig op te som (een punt) en dit behoort in die styl van koerantopskrifte geskryf te word (elliptiese sinne, dikwels sonder lidwoorde, soms sonder werkwoorde – tweede punt).

Enkele voorbeelde:

Haai smyt egpaar uit bootjie
 Toep lei egpaar tot haaidood
 Toepgebruik lei tot botsing tussen egpaar en haai
 Twee toeriste vermorsel deur widdoodhaai
 Man, vrou en hond deur haai verslind
 Haai, wat 'n tragedie!
 Haaivolgings-app veroorsaak groot kaak vir paartjie en hond

[Kandidate se kreatiwiteit was uitstekend en het die nasieners groot vreugde verskaf.]

- 8.4 Die muisie se woorde in die oorspronklike vorm dui aan dat problematiese en onaangename omstandighede binne enkele oomblikke sal voorkom. Deur in die laaste woord van die uitdrukking, wat gewoonlik as besonder kru beskou word, 'n ekstra vokaalletter in te voeg, verander die woord om na die haai te verwys – die haai wat die oorsaak van die problematiese en onaangename omstandighede gaan wees.

[Hierdie vraag is meestal uitstekend beantwoord.]

- 8.5 Metingskaal vir vier punte.

Verwagte inhoud:

Die grootte van die haai op die rolprentplakkaat in vergelyking met die swemmer, asook die wrede tande en "gesigsuitdrukking", boesem vrees by die mense in. Mense wat die plakkaat onthou, sal 'n soortgelyke emosie ervaar wanneer hulle na Mouton se spotprent kyk: die haai sal die klein bootjie maklik omstamp sodat die mense sy prooi kan word, of minstens verdrink in die seewater. Die humor in die spotprent verlig hierdie emosie in 'n mate – die kykers lag vir die mense wat dink hulle is in beheer omdat hulle weet die haai is naby – sy grootte, posisie onder die bootjie en spoed sal hulle rustige houding ten opsigte van wat hulle doen, vinnig verander.

[Die stapelinstruksies het hier probleme verskaf. Min kandidate het werklik geweet wat die woord "ontlont" beteken; dit is dikwels verwar met "ontlok". Die volledige bespreking van die vraag het dus nie baie voorgekom nie omdat kandidate nie gesien het hoe die humor in die spotprent die vrees ontlont nie.]

- 8.6 8.6.1 Rochat wil mense daarvan bewus maak dat hulle onnodig bang is vir haaie (een punt). Alledaagse huishoudelike implemente is statisties gesproke veel gevaarliker (een punt).

[Die kandidaat moet albei aspekte in die antwoord noem vir twee punte.]

8.6.2 Metingskaal vir drie punte.

Eie antwoorde

Verwagte inhoud:

Rochat se benadering is rasioneel: sy verskaf statistiek wat bewys dat broodroosters gevaarliker is vir mense as wat haaie is. Sy beeld 'n broodrooster uit as 'n seedier wat (soos haaie in baie rolprente en foto's) net onder die see oppervlak dryf met 'n punt wat uitsteek en wat 'n haaivin naboots. Hierdeur probeer sy vir mense laat besef dat hulle vrees vir haaie belaglik is en nie deur die werklikheid ondersteun word nie.

'n Mens kan argumenteer of Rochat se plakkaat effektief is of nie. Hoewel dit 'n mens laat nadink oor ons houding jeens haaie, is dit dalk nie daartoe in staat om die subrasionele vrees vir haaie, veral die onvoorspelbare aard en die wrede voorkoms van hierdie groot visse, te verwyder uit mense se bewussyn nie. Wanneer jy in of op die see is en jy word bewus van 'n haaie se teenwoordigheid, is dit onwaarskynlik dat jy aan 'n broodrooster gaan dink en dan gerusgestel sal voel.

[Die kandidaat mag óf argumenteer dat die plakkaat suksesvol of onsuksesvol is, óf aantoon dat daar onsekerheid oor die sukses bestaan.]

[Baie kandidate het nie die nodige insig getoon om Rochat se plakkaat met die irrasionele vrees vir haaie te verbind nie. Hulle het beweer dat ons bang moet wees vir broodroosters en sorg dat ons toestelle koop wat veilig en korrek werk. Sommiges het beweer dat ons bang is vir die verkeerde ding: haaie! Rochat wil eintlik mense se onnodige vrees uitwys.]

Totaal: 100 punte

METINGSKAAL

Hierdie metingskaal word gebruik om die volgende vrae na te sien: 1.3.3; 1.11; 2.10; 5.1; 6.1; 7.4; 8.1; 8.5; 8.6.2.

VLAK EN BESKRYWINGS	4	3
Die uitstekende/baie goeie respons <ul style="list-style-type: none"> Is volledig/gedetailleerd met spesifieke verwysing na die gegewe teks en opdrag; Maak insigryke/spesifieke konneksies tussen die opdrag en die teks; Integreer alle elemente, toon 'n duidelike begrip van hoe dele bydra tot 'n groter geheel; Maak gebruik van gesofistikeerde taalgebruik. 	3½–4	3
Die redelike respons <ul style="list-style-type: none"> Maak redelike verwysing na die gegewe teks en die opdrag; Maak konneksies tussen die opdrag en die teks; Gee 'n bewys/bewyse dat die konteks begryp word; Toon 'n gedeeltelike begrip van die samehangende geheel; Maak gebruik van redelik goeie taalgebruik. 	2–3	2
Die onvolledige respons <ul style="list-style-type: none"> Verwys na die teks en/of opdrag in die algemeen; Is soms onakkuraat en oorvereenvoudig; Demonstreer konkrete denke en 'n onvolledige begrip van die elemente; Maak gebruik van swak taalgebruik wat steurend word. 	1–1½	1
Die onvoldoende respons <ul style="list-style-type: none"> Verwys glad nie na die teks en/of die opdrag nie; Beantwoord nie werklik die vraag nie weens 'n gebrek aan begrip; Maak gebruik van ontoereikende taalgebruik; Of verskaf geen poging om die vraag te beantwoord nie. 	0–½	0

Die nasiener mag 'n halfpunt meer of minder gee as wat die matriks toelaat om taalgebruik wat beter as die inhoud is, te beloon, of om taalgebruik wat swakker as die inhoud is, te penaliseer.

By elke vraag wat hierbo genoem is, verskaf die nasienriglyne tipiese inhoud wat by die vraag verwag kan word. Die nasiener moet egter die kandidaat se aanbod op eie meriete oorweeg en dit nie bloot meet teen die moontlikhede in die nasienriglyne nie.